

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version:

Paul Riesinger (2019). *Konsten att odla våroljeväxter*. Landsbygdens folk, 22.3.2019.

Konsten att odla våroljeväxter

Höga och kvalitativt goda skördar kan bara nås på bördiga skiften. Utsädesmängd, gödslingsnivå och växtskyddsåtgärder måste väljas enligt den individuella grödan och den aktuella växtsäsongen.

Markens bördighet är en funktion av fysikaliska, biologiska och kemiska faktorer. Om man skall uttrycka markbördigheten med ett enda begrepp, så är det mullhalten. Mullhalten påverkar bland annat markens struktur och vattenhushållning, markorganismernas aktivitet, växt-näringsämnenas tillgänglighet samt kalkningsbehovet.

I södra Finland ligger mullhalten i allmänhet kring fem procent. Då lerhalten rör sig mellan fyrtio och femtio procent blir det betydligt svårare att bruka marken ifall markens mullhalt sjunker under den nuvarande nivån.

pH-värdet borde i allmänhet ligga i markkarteringsklass 4 (tillfredsställande) eller 5 (god), beroende på odlingsintensiteten i övrigt. Tillfredsställande är pH-nivån på en mullhaltig lerjord i intervallet 6,0-6,4; på en mullhaltig mojord i intervallet 5,8-6,2 och på en mulljord i intervallet 5,4-5,8. Klassen god ligger 0,4 pH-enheter högre.

Ju mer ambitiös man är med avseende på pH-värdet, desto mer

Angrepp av växtskadegörare måste bemötas i tid. Bild från NSL:s fältstig 2016 i västra Nyland.

bör man också optimera andra tillväxtbestämmande faktorer, såsom markstrukturen, mullhalten, vattenhushållningen, växt-näringsförsörjningen och växtskyddet.

Hybridvåraps 100-150 plantor per kvadratmeter

Svenska lantbrukssällskapens förbund rekommenderar utsädesmängder på 100-150, 200-300 respektive

250-350 frön per kvadratmeter för våraps (hybridsort), våraps (linjesort), respektive vårrys (linjesort), enligt Lantbrukskalendern 2019.

En högre beståndstäthet kan inledningsvis hjälpa mot jordloppor, eftersom dessa trivs i glesa bestånd. Tätare bestånd konkurrerar också bättre mot ogräs. I för täta bestånd konkurrerar grödan däremot sinsemellan, vilket leder till att skidor

främst bildas i den övre nivån av beståndet. Dessutom ökar risken för svampangrepp och liggväxt.

Agrolog Saara Vilander analyserade i sitt examensarbete vid YH Novia sambanden mellan utsädesmängd, kvävegödslingsnivå och förekomsten av svampsjukdomar. Arbetet bygger på ett försök som Nylands Svenska Lantbrukssällskap (NSL) utförde på Västankvarn försöksgård 2017 och som Saara deltog i inom ramen för sin specialiseringspraktik.

En låg utsädesmängd på femtio frön per kvadratmeter kompenseras av rapsplantorna med tjockare stammar, kraftigare förgrening, ett ökat antal skidor per planta och en högre tusenkornsvikt. Ett lågt antal skidor kan också leda till ett ökat antal frön per skida.

Som följd av ett lägre plantantal ledde femtio frön per kvadratmeter ändå till en tydligt lägre fröskörd än en utsädesmängd på hundra frön per kvadratmeter. Däremot var skillnaden i skörd mellan hundra och 150 sådda frön per kvadratmeter inte statistiskt signifikant.

En lägre frösmängd ställer större krav på såbädden. Däremot kan dåliga grönings- och uppkomstförhållanden inte kompenseras genom en högre utsädesmängd.

Anpassad kvävegödsling

I områden och på jordar där skörden som följd av varierande vattentillgång varierar kraftigt mellan åren lönar det sig att dela på kvävegivan. På så sätt kan givan anpassas till årsmånen och grödans avkastningspotential.

I samband med sådden av våraps tillförs hundra kilogram kväve per hektar samt fosfor och kalium enligt förväntad skörd och skiftets markkarteringsklass. I rapsens rosettstadium kompletterar man sedan med upp till femtio kilogram kväve per hektar i form av ett svavelhaltigt gödselmedel. Svaveltillförseln bör uppgå till omkring tjuo procent av den totala kvävegivan.

Bor behövs för blomning och fröbildning. Vid behov (markkartering, växtprov) kan bor tillföras i samband med bekämpningen av rapsbaggar.

I det aktuella försöket påverkades rapsens beståndsbildning varken av tilläggsgödsling eller svampbekämpning. En tilläggsgödsling med fyrtio kilogram kväve per hektar, utöver grundgivan på 112 kilogram kväve per hektar ökade visserligen tusenkornsvikten, men inte den totala fröskörden.

Den ökade tillgången på kväve gynnade proteinhalten som då tävlade med oljan om utrymmet i fröet, med resultatet att oljehalten sjönk. Om den totala fröskörden skulle ha ökat hade dock också den totala oljeskörden ökat.

En för hög kvävenivå fördröjer ändå mognaden, vilket kom till uttryck i en hög klorofyllhalt.

Förebygga växtsjukdomar

Rybs och raps hör till familjen kålväxter (Brassicaceae) och är således värdväxter för klumprotsjukan. Klumprotsjuka är markburen och kan inte bekämpas med pesticider. Genom att inte återkomma med kålväxter oftare än vart sjunde år kan uppförökningen av klumprotsjuka begränsas.

Dessutom bör man hålla efter spillsäd av raps och rybs samt ogräs som åkersenap, harkål, lomme och penningört, eftersom även dessa är Brassica-arter.

Den andra betydelsefulla växtsjukdomen i oljeväxter är bomullsmögel.

Utsädesmängden och därmed beståndstätheten påverkade i det aktuella försöket inte förekomsten av bomullsmögel, möjligtvis för att utsädesmängderna inte höjdes över 150 frön per kvadratmeter.

En förebyggande bekämpning av bomullsmögel minskade förekomsten av angrepp, men medgav under de aktuella förhållandena inte någon ökning av tusenkornsvikten, oljehalten eller fröskörden.

Förekomsten av bomullsmögel påverkas förutom av beståndstätheten av växtföljden, närliggande bestånd och nederbörds mängden.

Försvar mot skadeinsekter

I synnerhet då uppkomsten fördröjs av kyla eller torra kan plantbildningen av vårrybs och vårraps ödeläggas av jordloppor. Kraftiga angrepp kan förekomma fastän fröna har betats med en insekticid.

Under en kall och nederbördsrik vår kan betningsmedlet ha sköljts bort innan det har tagits upp av grodden i tillräckligt stor utsträckning, vid torra minskar upptagningen som följd av vattenbrist.

Då det i hjärtbladsstadiet förekommer en jordloppa per planta är det skäl att bekämpa insekterna genom besprutning.

Har plantan väl bildat de första karaktärsbladen är tillväxthastigheten så hög att jordlopporna inte längre hinner förstöra plantan.

Har man väl lyckats med etableringen gäller det att försvara grödan mot rapsbaggar, kålmal och gammafly. Ifall odlingens tyngdpunkt ligger på stråsäd utgör oljeväxterna alla besvär till trots en betydelsefull omväxlingsgröda.

Lycka till med odlingen av våroljeväxter under odlings säsongen 2019!

TEXT & FOTO

Paul Riesinger

Agronomie- och forstdoktor,
lektor i växtodling vid Skuffis/
Yrkeshögskolan Novia i Raseborg.

FOTNOT: Arbetet med denna artikel har utförts inom projektet Pro Naturbruk.

REFERENS: Vilander S 2018. Inverkan av utsädesmängd, gödsling och växtskydd på vårrapsens utveckling. Examensarbete för Agrolog (YH)-examen. Yrkeshögskolan Novia, Raseborg. www.theseus.fi

Avtal ska effektivisera återvinningen av oljeavfall